

Sinikka Salo
Johtokunnan jäsen
Suomen Pankki

SUOMI, EUROOPPA JA GLOBALISAATION HAASTEET

*Esitelmä seminaarissa "Lappi ja kansainvälistymisen haasteet" Kemijärven Kulttuurikeskuksessa
22.3.2005*

Arvoisat kuulijat

Parhaimmat kiitokseni kutsusta Kemijärvelle. Globalisaation haasteet ovat tällä seudulla tulleet nopeasti konkreettisiksi. Ei liene epäilystäkään, etteikö aiheeni "Suomi, Eurooppa ja globalisaation haasteet" teidänkin mielestä ole ajankohtainen. Samalla aihe on myös sangen laaja. En voi mitenkään toivoa, että pystyn tarjoamaan siitä lähimainkaan tyhjentävän esityksen – saati ratkaisuja sopeutumisoongelmiin, joita "Kiina-ilmiö", eli perinteisten työpaikkojen katoaminen kehittyviin maihin, väistämättä lyhyellä aikavälillä aiheuttaa. Sen sijaan toivon, että pystyn antamaan joitakin virikkeitä ajatella Suomen ja suomalaisten lisääntyneitä mahdollisuuksia meneillään olevassa maailmanlaajuudessa globalisaatioprosessissa. Haasteet ovat aina myös mahdollisuuksia!

Olen jaotellut esitykseni seuraavasti. Tarkastelen ensin globalisaatiota hieman yleisemmin – ennen kaikkea täsmentääkseni mitä sillä tarkoitetaan. Sen jälkeen pohdin Suomen asemaa ja haasteita globalisaation valtavrassa, jolloin väistämättä tulee tarkastella EU:n integraatiota ja Suomen EU-jäsenyyden merkitystä. Keskuspankin edustajana tarkastelen luonnollisesti euron ja yhteisen rahapolitiikan merkitystä Suomen selviytymisstrategian kannalta.

Pidän euroa "suurena tasoittajana", joka antaa pitkälti samat rahoitukselliset ja markkinointinäkökohdat yrittäjille riippumatta siitä, onko sijaintipaikka Keski-Euroopan ydinalue tai Pohjois-Suomi ja Lappi.

Globalisaatio on elämää "maailmankylässä"

Markkinat kansainvälistyvät ja avautuvat. Paitsi erilaisten teollisuustuotteiden myös muiden hyödykkeiden sekä pääoman, teknologian ja työvoiman liikkuvuus kasvaa maailmanlaajuisesti. Erilaisten markkinoiden avautuminen onkin globalisaation helpommin nähtävä ja ainakin lyhyellä aikavälillä yritysten ja elinkeinoelämän kannalta ehkä tärkein osa.

Globalisaatio on kuitenkin merkittävästi enemmän kuin markkinoiden avautumista. Se merkitsee maantieteen merkityksen vähentymistä poliittisena ja kulttuuritekijänä. Elämme "maailmankylässä" – tämä luonnehdinta havainnollistaa mielestäni hyvin sitä että globalisaatio ei selvästikään ole vain taloudellinen ilmiö, vaan sen käyttövoimana on ihmisten elämänpiirin yleinen laajeneminen.

Elämä globalisoituu pohjimmiltaan kahdesta jossain määrin toisistaan riippuvasta syystä. Ensinnäkin, uusi teknologia on monessa suhteessa vähentänyt maiden ja kansojen etäisyyden merkitystä keskinäisessä kanssakäymisessä. Uudet tuotteet ovat tyypillisesti kevyempiä kuin vanhat tuotteet ja siksi niitä on helpompi kuljettaa pitkiäkin matkoja. Tätä kautta uusi teknologia on tosiasiallisesti kutistanut markkinoiden etäisyyksiä.

Erikoisen selvä etäisyyksien kutistuminen on ollut tiedon tai informaation tuottamisessa ja siirtämisessä. Tietoliikenne muodostaakin uuden teknologian dynaamisen ytimen. Uuden teknologian ansiosta vaikut-

teet ja tiedot leviävät yhä vuolaampina virtoina yhä nopeammin kaikkialle ja saavuttavat yhä suuremman osan maailman ihmisistä. Yhä helpommin löydämme maailmalta asioita, joista olemme kiinnostuneita, oli tämä kiinnostus sitten kaupallista, viihteellistä tai kulttuurillista. Internetin mahdollistaman vuorovaikutteisen tiedonvälityksen ansiosta vertaus ”maailmankylään” on entistä ajankohtaisempi.

Voidaankin sanoa, että teknologian edistysaskeleet ovat globalisoimassa ihmisten elämänpiiriä kokonaisuudessaan. Ja koska teknologinen kehitys on peruuttamatonta - kerran keksittyä ei hevin saa keksimättömäksi - myös globalisaatiokehityksen voi odottaa olevan ”yksisuuntaista”.

Teknologian ohella toinen syy globalisaatioon ovat viime vuosina tapahtuneet poliittiset muutokset. Kommunismin ja myös monien oikeistodiktatuurien sortumisen jälkeen hallitukset eivät enää nykyään rajoita ihmisten kansainvälisiä kontakteja läheskään yhtä paljon kuin aikaisemmin. Demokratian ja kansalaisvapauksien lisääntymiseen johtaneet poliittiset muutokset eivät myöskään ole olleet teknisestä kehityksestä riippumattomia. Uusi teknologia ja sen mukanaan tuoma tietojen kulun esteiden vähentyminen ovat vaikuttaneet oleellisesti demokratian yleistymiseen yhtä hyvin Keski- ja Itä-Euroopassa kuin muualla.

Minusta on oikeampaa ajatella, että ihmisten muuttuminen maailmankylän asukkaiksi globalisoi samalla heidän taloussuhteensa kuin että taloussuhteiden globalisoituminen globalisoisi kaikki muutkin suhteet. Markkinat muodostuvat siitä, miten nykyajan ihmiset elävät: kuluttavat, työskentelevät, säästävät ja liikkuvat, mitä viihdettä tai kulttuuria he seuraavat, ja niin edelleen. Tämä siitäkkin huolimatta, että taloussuhteet ovat olleet joissakin suhteissa ajallisesti globalisaatiokehityksen kärjessä.

Teknisen kehityksen ja poliittisten muutosten myötä maantieteellinen sijainnin merkitys on siis vähentynyt ja vähenee edelleen. Samalla myös suuren maakoon antama hyöty pienenee kun yhä useammat maat avaavat kauppaansa ja talouttaan. Suomelle globaalistuminen näyttäisikin tätä taustaa vasten lupaavan hyviä aikoja vastedeskin.

Suomi on hyvä esimerkki globalisaatiosta jo varhaisessa vaiheessa hyötynestä taloudesta. Ilman puu- ja paperituotteiden ja sittemmin monien muidenkin teollisuustuotteiden vientiä emme olisi pystyneet rakentamaan sitä hyvinvointiyhteiskuntaa, jossa nyt elämme.

Globalisaation ja taloudellisen integraation myötä valtiot ovat joutuneet tinkimään kansallisesta omavaraisuudestaan. Tämä on tavallaan se hinta, jonka olemme joutuneet ja joudumme maksamaan korkeasta elintasosta. Moni aikanaan tärkeäkin teollisuudenala on kansainvälisen työnjaon kehityksen myötä kutistunut Suomessa lähes olemattomiin. Näin tulee ollakin. Muuten emme olisi kyenneet keskittymään korkean teknologian tuotteisiin, joihin nykyinen elintasomme kuitenkin kokonaan nojaa. Uusia toimialoja ja uusia työpaikkoja voi siksi syntyä vain, jos vanhat toimialat kuihtuvat ja vanhat työpaikat kuolevat. Tämä alunperin itävaltalaisen, myöhemmin amerikkalaistuneen taloustieteilijän Joseph Schumpeterin ajatus tunnetaan ns. luovana tuhona. Sen mukaan tuho eli talouden kasvukivut ja uusien, entistä tuottavampien työpaikkojen luominen ovat saman kasvuprosessin kaksi eri puolta.

Suomen haasteet ovat samoja kuin EU:ssa yleisemminkin – työhönosallistumisasteen nostaminen ja tuottavuuden lisääminen

Toistaisesti Suomi on siis pärjännyt kohtuullisen hyvin globalisaatioprosessissa. Taloutemme kasvoi nopeasti 1990-luvun alun laman jälkeen. Kansainvälisten arvioijien mukaan meillä on monia kilpailukykyetuja - julkisten instituutioiden laatu, teknologian korkea taso, peruskoulutuksemme korkea laatu jne. Voimme olla ylpeitä pärjäämisestämme, mutta emme saa pysähtyä itsetyytyväisyyteen. Meillä on valmistunut monia raportteja, joissa nimenomaan – aiheellisesti - varoitetaan tästä. En puutu näihin suosituksiin yksityiskohtaisesti. Totean kuitenkin, että kaikkien niiden keskeinen sanoma on selkeä ja tosi: Suomen menestys on aina perustunut joustavuuteen ja dynaamisuuteen – meillä ei ole varaa jäädä paikoilleen.

Keskeinen huolenaiheemme liittyy väestön ikääntymiseen.

Taloudellinen kasvu, joka on välttämätön hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja kasvattamiseksi syntyy työpanoksesta – työn määrästä – ja tuottavuudesta – siitä kuinka hyvin ja tehokkaasti tuotamme tavaroita tai palveluksia.

Sekä Suomen että koko EU:n haasteet taloudellisen kasvun ja hyvinvoinnin ylläpitämiseksi liittyvät näihin molempiin kasvun komponentteihin.

Harmaantuvassa Suomessa ja koko Euroopassa työpanoksen kasvu on hiipumassa. Arvioidaan, että EU-maiden kokonaistuotanto kasvaa keskimäärin jopa prosenttiyksikön hitaammin kuin Yhdysvalloissa pelkästään siitä syystä, että työntekijöiden määrä ei vanhalla mantereella kasva kun taas Yhdysvalloissa työntekijöitä tulee lisää mm. siirtolaisina.

Tuottavuudessakaan emme ole vielä onnistuneet täysin hyödyntämään mm. tietoteknologian tarjoamia mahdollisuuksia.

Tästä syystä on keskeistä pyrkiä nostamaan työhönosallistumisastetta ja lisätä tuottavuutta ennenkaikkea hyödyntämällä tietoteknologiaa.

Suomen talouden ja yhteiskunnan kannalta keskeinen tulevaisuuden haaste on väestön ikääntymisestä aiheutuvien kulujen hallinta – ja siihen liittyen hyvinvointivaltion rahoittaminen. Ennusteiden mukaan Suomen väestön odotettavissa oleva ikääntymiskehitys on dramaattinen, ja erityinen merkkipaalu on suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtyminen, joka huipentunee vuoden 2010 tietämillä. Tulevat väestömuutokset kasvattavat ikääntymiseen liittyviä sosiaalimenoja, erityisesti maksettavien eläkkeiden suhdetta työssäkävijöiden tuloihin.

Tässä tilaisuudessa ei ole mahdollisuutta käsitellä tätä asiaa kovin syvällisesti. Haluan vain tuoda esille, että veronmaksajien määrän lisäämisen eli työllisyysasteen nostamisen ohella on tärkeää uudistaa julkisten palvelujen tuotantoa siten, että ero julkisten palvelujen ja yksityisen tavaratuotannon tuottavuuskehityksessä pienenee. Julkisten peruspalvelujen tuottavuutta on lisättävä. Muutoin hyvinvointivaltion rahoitus pohja murenee.

Esimerkkilaskelma valaiskoon asiaa:

- Julkisesti tuotetuissa tai julkisen rahoituksen varassa olevissa peruspalveluissa - koulutus, terveydenhuolto, sosiaalipalvelut – työskentelee nykyisin hieman yli 300 000 henkeä (300 800 v. 2003) eli 16 prosenttia työllisten kokonaismäärästä. Väestön vanhetessa peruspalvelujen tarve lisääntyy edelleen. Mikäli nykyinen palvelujen tuotantorakenne säilyisi ennallaan eikä tuottavuus palvelujen tuotannossa kasva, tarvittaisiin seuraavan kolmen vuosikymmenen aikana noin 55 000 uutta työntekijää. Kun työikäisen väestön määrä pienenee, tämä merkitsee, että julkisia peruspalveluja tuottavien työntekijöiden määrä nousisi 20 prosenttiin työvoimasta! Näin kävisi siitä huolimatta, että pitkän aikavälin laskelmissa oletetaan työllisyysasteen nousevan jonkin verran ja työttömyysasteen alenevan noin 6 prosenttiin.
- Jos taas julkisessa peruspalvelutuotannossa tuottavuus saataisiin toimintatapoja uudelleenorganisoidulla ja tietotekniikkaa hyödyntämällä kasvamaan yhden prosentin verran vuosittain, työvoiman lisätarve poistuisi jotakuinkin kokonaan ja julkinen talous olisi ylijäämäinen. Tällöin julkisessa taloudessa olisi jopa tilaa veronkevennyksille väestöhuoltosuhteen heikkenemisestä huolimatta.

Eri selvitysten mukaan julkisessa palvelutuotannossa on potentiaalia lisätä tuottavuutta, siis tehostaa palvelujen tuottavuutta palvelujen laadusta tinikimättä. En luonnollisestikaan ole palvelualan virtaviivaistamistoimien yksityiskohtien tuntija, mutta mm. Sitran selvitykset osoittavat, että aivan varmasti julkisen palvelujen tuottamisessa löytyy aitoa rationalisointia, josta hyötyvät sekä palvelujen tuottajat että palvelujen käyttäjät. Huomattakoon, että palvelujen leikkaaminen tai laadun huonontaminen ei ole tehostamista vaan tuottavuudella tarkoitetaan tuotantotapojen järjeistämistä, sitä että tehdään oikeita asioita oikeassa

paikassa ja oikea-aikaisesti eli innovaatiopohjaista tuottavuuden nousua, uuden teknologian ja tuotekehittelyn sekä modernien logististen ratkaisujen jatkuvaa hyödyntämistä hyvinvointipalvelujen tuotannossa.

Tämä laskelma havainnollistaa sitä kuinka suuresta asiasta tuottavuuden kasvussa on kyse ja tukee siten hallituksen tavoitteeseen asettamaa tuottavuuden lisäämistavoitetta.

Voidaan sanoa, että suomalaisen yhteiskunnan menestystä lähivuosisikymmeninä voidaankin varsin pitkälle mitata sillä, miten julkinen sektori – lähinnä kuntasektori - selviää tehostamishaasteestaan.

Sekä työhönosallistumisasteen nostaminen että tuottavuuden lisääminen on kirjattu EU:n Lissabonin strategiaan, josta hallitukset sovivat keväällä 2000, ja jota on viime aikoina pyritty vauhdittamaan kilpailukyyn ja kasvun parantamiseksi. Sehän laadittiin, jotta EU voisi vastata globaalin kilpailun ja tietotekniikan kehityksen haasteisiin. Euroopan rakenteet, jotka olivat hyviä konepajateollisen tuotannon ollessa vallitseva, eivät enää ole kilpailukykyisiä tietotekniikkaa hyödyntävässä tuotantorakenteessa.

Kiinan, Intian ja monien muiden kehittyvien maiden avautuminen vapaaseen kaupankäyntiin, mitä kautta niiden mahdollisuudet päästä eroon köyhyydestä ovat huikeasti parantuneet globalisaation edetessä, on toisaalta lisännyt EU:n ulkopuolista kilpailua ja haasteita paljon nopeammin kuin strategiaa muotoiltaessa vuonna 2000 ajateltiin. Siksi strategian nopea toimeenpano Euroopan uudistamiseksi on tullut entistä tärkeitä ja sitä on ryhdyttävä vauhdittamaan. Jotta voidaan säilyttää eurooppalainen, sosiaalista yhteenkuuluvuutta painottava yhteiskuntamalli, meidän on parannettava kilpailukykyämme, saada aikaan enemmän yrittäjyyttä ja sitä kautta uusia työpaikkoja.

Yrittäjyyden lisääminen on aivan keskeistä sekä EU:ssa että Suomessa

Lissabonin strategian mukainen työhönosallistumisasteen tavoite on 70 % vuoteen 2010 mennessä. Tämä vastaa noin 21 miljoonan uuden työpaikan luomista EU:hun. Suomen hallitusohjelmassa tavoitellaan osallistumisasteen nostamista 75 prosenttiin ja 100 000 uuden työpaikan luomista lähivuosina.

Yrittäjät ja yritykset ovat avainasemassa. Tämä ymmärretään aikaisempaa paremmin laajalti myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Viittaa moniin toimiin edistää yrittäjyyttä myös asenteellisella tasolla. Ilmapääpiiri Suomessa on selkeästi suotuisampi yrittämiselle kuin esimerkiksi 30 vuotta sitten. Ja nimenomaan halutaan kannustaa pientä ja keskisuurta yritystoimintaa palvelusektorilla, jossa nähdään työllistämisen kannalta suuria mahdollisuuksia. Ja on muistettava, että suuretkin menestystarinat alkavat pienestä.

Tietoyhteiskunnassa saatetaankin paras hyöty saada niissä talouksissa, joissa onnistutaan mobilisoimaan pienyrittäjätoiminta. Kun aiemmin tutkimusta ja tuotekehittelyä dominoivat suuret yritykset suurine budjetteineen, nyt uusien tietoyhteiskuntaa palvelevien ja edistävien tuotteiden luomisessa pienet dynaamiset yritykset ovat parantaneet asemiaan. Verkostotalous tuo pienille yrityksille mahdollisuuksia soveltaa strategioita, jotka aiemmin olivat ainoastaan isojen yritysten ulottuvilla. Tässä yhteydessä viitataan usein mm. Linus Torvaldsin kehittämään avoimeen Linux-järjestelmään

Paitsi liike-elämää palvelevassa toiminnassa ja rahoituspalveluissa, mahdollisuuksia nähdään myös perinteisempien palvelujen tuotannossa – esimerkiksi erilaisten hyvinvointipalvelujen IT-sovelluksissa ja myös henkilökohtaisten palvelujen tuottamisessa.

Näillä perinteisillä palvelualoilla Suomen talous on selkeästi alikehittynyt, mutta me olemme ehkä vihdoinkin pääsemässä ”tee se itse”-mentaliteetista ja opimme helpottamaan arkeamme ostamalla esimerkiksi remontti-, pesula-, siivous- yms. palveluja. Henkilökohtaisten palvelujen kysyntää lisää julkisen sektorin palvelujen lisääntyminen tilaamalla näitä palveluja yksityisiltä palveluyrityksiltä, sekä vanhenevan väestön yleinen palvelujen kysynnän lisäys. Potentiaalia omien yritysten perustamiselle on.

Yrittäjyyttä tukee ja helpottaa EU- jäsenyytemme ja yhteinen valuuttamme euro. Siitä seuraavaksi.

EU ja euro suojana globalisaation valtavrassa

Tämän vuoden alussa tuli kuluneeksi 10 vuotta Suomen liittymisestä EU:n jäseneksi. Yleisesti – ja perustellusti – ollaan sitä mieltä, että EU:n integraatio on edennyt huimaa vauhtia ja myös Suomi on löytänyt siinä paikkansa sekä itse hyötymällä jäsenyydestä, mutta samalla myös toimimalla rakentavasti EU:n yhteisten tavoitteiden edistämiseksi. Vaikka Euroopan unionin alkujuureksi voidaan hyvin nähdä sodan jälkeinen pyrkimys varmistaa rauhan säilyminen Euroopassa, EU on ajan myötä kehittynyt yhä selvemmin Euroopan maiden vastaukseksi globalisaation haasteisiin.

Esimerkkeinä EU:n roolista globalisaation hallinnassa mainittakoon mm. vaikutusvalta monenkeskisissä järjestöissä ja toiminta globaalien standardien harmonisoimiseksi.

- Esimerkiksi Maailman kauppajärjestössä (WTO) tai Kansainvälisessä valuuttarahastossa (IMF), joiden toiminnalla globalisaatiota pyritään hallitsemaan sen hyvien puolien edistämiseksi EU:n vaikutusvalta voi luonnollisesti olla paljon suurempi kuin minkään yksittäisen ja etenkin pienen jäsenen. Esimerkkinä otettakoon EU:n kauppapoliittinen voima globaalilla tasolla. Suomalaisia tuotteita on vaikeampi syrjiä kun takana on EU.
- Toinen konkreettinen esimerkki liittyy yhteneväisten sääntöjen aikaansaamiseen globaalistuvilla rahoitusmarkkinoilla. Suuryrityksemme, jotka listautuvat New Yorkin pörssissä, joutuvat noudattamaan tilinpidossaan sekä Yhdysvaltain että Suomen /EU:n säännöstöjä, mikä on hankalaa ja aiheuttaa lisäkustannuksia. Haluttaessa yhdentää näitä – ja näin säästää kustannuksia – on selvää että EU:lla on enemmän mahdollisuuksia viedä asioita tähän suuntaan kuin esimerkiksi Suomen viranomaisilla yksin. Luonnollisesti sama pätee kaikkeen kansainväliseen, sopimuksiin perustuvaan toimintaan. Edellytyksenä luonnollisesti on, että EU-maat pystyvät sopimaan ensin keskenään yhteisistä kannoistaan – minkä hyväksi työskennellään EU:n piirissä lisääntyvästi.

Nämä esimerkit ovat tärkeitä, mutta yrittäjyyden – ennenkaikkea pk-sektorin yritysten - kannalta kaikkein tärkein asia on EU:n laajusten kotimarkkinoiden aikaansaaminen. Etenkin pienille ja keskisuurille yrityksille tämä avaa uusia mahdollisuuksia. Näiden yritysten kannattaisikin mielestäni lisätä ponnistuksiaan euroalueen laajojen ja vauraiden markkinoiden valloittamiseksi.

Yhteismarkkinoiden toiminnan tehostaminen on keskeistä myös Lissabonin strategiassa.

EU:n yhteismarkkinaohjelman pyrkimyksenä on rakentaa Eurooppaan laajat kotimarkkinat, jotka antavat yrittämiselle parhaat mahdolliset edellytykset. Avoimilla ja laajoilla yhteismarkkinoilla innovaatioiden tekeminen ja tuotteistaminen on kannattavampaa kuin mitä se olisi suppeilla kansallisilla markkinoilla. Ajatus laajoista yhteismarkkinoista on koko EU:n ydin ja samalla unionin suurin saavutus yritystoiminnan kannalta.

Euro on keskeinen osa yhteismarkkinoiden toteuttamista. Yhteisen rahan käyttöönoton seurauksena aikaisemmin merkittävät valuuttakurssiriskit poistuivat ja valuutanvaihtokulut jäivät pois euroalueen sisäisissä taloustoimissa. Näin luotiin pohja todellisten yhteismarkkinoiden toiminnalle. Muistakaamme, että EU:n komissio ajoi rahaliittohanketta määrätietoisesti eteenpäin tunnuksenaan "yhdet markkinat – yksi raha".

Keskityn seuraavaksi ammattitaustani mukaisesti käsittelemään euron ja rahoitusmarkkinoiden integraation merkitystä yritystoiminnan ympäristölle. Yleisesti hyväksytty näkemys on, että keskuspankki edistää yritystoiminnan edellytyksiä parhaiten harjoittamalla pitkäjänteistä ja johdonmukaista hintavakauteen tähtäävää rahapolitiikkaa ja luomalla ja säilyttämällä tätä kautta pysyvästi vakaat rahaolot. Keskuspankin tehtävänä on myös edistää rahoitusjärjestelmän toimivuutta, etenkin maksuliikenteen sujuvuutta.

Näistä keskuspankin lähtökohdista tarkastelen puheenvuorossani euron ja yhteisen rahapolitiikkamme sekä integroituvien eurooppalaisten rahoitusmarkkinoiden tuomia mahdollisuuksia yritystoiminnalle –

erityisesti palvelusektorin pienille ja keskisuurille yrityksille, joissa Suomessa ja EU:ssa yleisemminkin katsotaan olevan käyttämättömiä mahdollisuuksia.

Euro tuonut vakautta – EKP:n rahapolitiikka onnistunutta

Euron käyttöönoton näkyvin merkitys oli sitä, että aikaisemmin merkittävät valuuttakurssiriskit euroalueen sisällä poistuivat ja näin euroalueen markkinat ovat entistä tiiviimmin kytkeytyneet toisiinsa. Valuuttakurssiriskien häviäminen ja valuutanvaihtokulujen jääminen pois on hyödyttänyt kuluttajaa ja parantanut yritysten kansainvälistymismahdollisuuksia. Kilpailun lähtökohdat siltä osin ovat tasoittuneet, ei vain suuryrityksille vaan aivan ruohonjuuritasolle asti – pienille ja keskisuurille yrittäjille. Pienten yritystenhän on ymmärrettävistä syistä suuria vaikeampaa toimia useissa valuutoissa ja suojautua valuuttakurssiriskeiltä.

Kiistatta voitaneen sanoa, että ensimmäisten vuosiensa aikana Euroopan keskuspankin rahapolitiikka on onnistunut paremmin kuin tuskin kukaan osasi etukäteen odottaa tai edes toivoa. Vaikka olosuhteet ovat olleet haastavat – viittaan tässä erityisesti kansainvälisten suhdanteiden sekä öljyn ja muiden raaka-aineiden hintojen voimakkaisiin vaihteluihin – Euroopan keskuspankki on onnistunut säilyttämään inflaation alhaisena euroalueella. Mielenkiintoista on, että itse asiassa hintavakaus on onnistuttu varmistamaan tarvitsematta edes turvautua kovaotteiseen rahapolitiikkaan. Euroopan keskuspankki onnistui saamaan rahapolitiikalleen nopeasti kansalaisten ja markkinoiden luottamuksen tai kuten ekonomistit sanovat, varmistamaan rahapolitiikkansa uskottavuuden. Yhteisen rahapolitiikan uskottavuus näkyy euroalueen rahoitusmarkkinoilla selvästi ja kouriintuntuvasti nykyisissä matalissa markkinakoroissa ja alhaisessa inflaatiossa.

Lisäksi suurena valuuttana euro ei ole samanlainen helppo kohde spekulatiivisille valuuttahyökkäyksille kuin monet sen edeltäjävaluutat, ja tässä mielessä se myös tarjoaa hyvän suojan euroalueen asukkaille valuuttamarkkinoiden keinottelupaineilta, vaikkakin euron kurssivaihtelut euroaleen ulkopuolisiin valuuttoihin, mm. dollariin, nähden ovat tietenkin tosiasia myös rahaliiton oloissa, eikä niitä voida Euroopan sisäisin järjestelyin voittaa. Toinen, euroalueen tapauksessa vähintään yhtä tärkeä syy keinottelupaineiden vähäisyydelle on Euroopan keskuspankin riippumattomuus – se, että Euroopan keskuspankin rahapolitiikka päätöksenteko on paremmin suojassa poliittisen päätöksenteon ja etujärjestöjen tahoilta tulevilta paineilta kuin useimpien pienten valuutta-alueiden keskuspankit.

Esimerkiksi euron ulkoinen arvo on voimakkaasta vahvistumisestaan huolimatta nyt vain jokseenkin vuoden 1999 tasolla, kuten on esimerkiksi Suomen hintakilpailukykykin. On muistettava, että Suomi liittyi euroalueeseen vaihtokurssilla, joka yleisesti katsottiin pikemminkin ali- kuin yliarvostetuksi. Euron vahvistumisesta huolimatta teollisuuden kannattavuus on hyvällä tasolla, paljolti teollisuuden omien, aikaisempien toimien ansiosta. Ainakin suomalaisten yritysten näkökulmasta euron vahvistuminen on siis parhaiten ymmärrettävissä paluuna aikaisemmalta poikkeuksellisen alhaiselta tasolla normaalitasolle, ei poikkeamana normaalitasolta poikkeuksellisen korkealle tasolle.

Voidaan kysyä, mitä olisi tapahtunut, jos Suomella olisi edelleen oma valuutta ja jos markka olisi neljässä vuodessa vahvistunut Yhdysvaltain dollariin nähden 50 prosenttia ja markan valuuttaindeksikin 30 prosenttia. Tähän kysymykseen ei ole mahdollista saada koskaan todellista vastausta. Aikaisemman kokemuksen valossa ei kuitenkaan ole mahdotonta, että meillä käytäisiin nyt – ja todennäköisesti olisi käyty jo pitkään aikaisemmin – vilkasta keskustelua markan valuuttakurssin korjaamisesta ja että tähän keskusteluun ottaisivat ekonomistien ohella osaa täysipainoisesti talouselämän painostusryhmät ja eri poliittiset tahot. Mahdotonta ei olisi sekään, että päähuomio keskustelussa olisi ehkä puhtaasti tarkoituksenmukaisuussyistä kiinnittynyt nimenomaan valuuttakurssin viimeaikaiseen, vuoden 2000 jälkeiseen kehitykseen. Pienessä avoimessa taloudessa tällainen keskusteluilmapiiri helposti johtaa valuutan devalvoitumisepäilyksiin ja korkeisiin korkoihin ja usein odotukset ryhtyvät ruokkimaan itseään. Tällaisessa tilanteessa keskuspankin on vaikea pitää yllä vakauden ilmapiiriä kovin pitkään. Vaara pitkään kestäneen devalvaatio-inflaatiokierteemme jatkumisesta olisikin ollut ilmeinen; valuutan olisi jälleen kerran annettu devalvoitua sellaisessa tilanteessa, jossa sen olisi pitänyt revalvoitua. Skenaario on tietenkin täysin hypoteettinen, eikä asiaan voida saada koskaan täyttä selvyyttä. Kuitenkin mielestäni voidaan perustellusti esittää,

että aikaisempaan valuuttakurssikeskustelumme ja -politiikkaamme sisältyi tuntuva annos lyhytjänteistä devalvaatiopolitiikkaa. Tämä politiikka pyrki tukemaan kasvua ja investointeja ja varmaan monilla tahoilla sen uskottiin tukevan myös yrittäjyyttä. Tämä oli mielestäni väärinkäsitys. Yrittäjyyden asemasta tuettiin vaikeuksiin joutuneita perinteisiä toimialoja, lähinnä metsäteollisuutta, ja vaikeuksiin joutuneita yrityksiä, erityisesti suuria vientiyrityksiä. Rahoitusmarkkinoiden toimintaa kahlitsemalla ja ohjaamalla niukat rahoitusresurssit ensisijaisesti olemassa olevalle suurteollisuudelle vaikeutettiin kuitenkin – ilmeisesti tahtomatta – pienten ja innovatiivisten yritysten syntymistä ja kehittymistä.

Yhteinen rahapolitiikka ja Euroopan keskuspankin rakentama vakauden ilmapiiri ovat luoneet yrityksille ja kotitalouksille rahataloudellisesti vakaan toimintaympäristön, joka on esimerkiksi meillä Suomessa ylläpitänyt kotimaista kysyntää ja työllisyyskehitystä kansainvälisen taantumankin aikana.

Euro on selkeyttänyt talouspolitiikan vastuunjakoa ja yleisemminkin taloudellisia vastuita tuntuvasti. Talouspoliittinen vastuu kansallisesta hintavakaudesta ja kilpailukyvyistä – siis hintavakaudesta suhteessa muuhun euroalueeseen ja kilpailukyvyistä globaaleilla markkinoilla – kuuluu selkeästi finanssi- ja työmarkkinapolitiikalle, viime kädessä yksittäisille päätöksentekijöille eri tahoilla, ei vähiten yrityksissä.

Talouspolitiikan tai yritystoiminnan virheitä ei voi enää paikata jälkikäteen valuuttakurssipolitiikan keinoin samalla tavalla kuin useasti aikaisemmin. Tämän ovat mielestäni useimmat päätöksentekijät Suomessa varsin hyvin ymmärtäneet. Sekä julkinen sektori että yritykset osasivat käyttää edellisen noususuhdanteen ja heikon euron mukanaan tuomat tulot viisaasti, ja inflaatio pysyi hyvin kurissa. Varovaisuuteen on syytä jatkossakin. Maailmantaloudessa on nyt meneillään nousukausi, mutta ei ole mitään takeita siitä, että se jatkuisi pitkään yhtä voimakkaana kuin nykyisin. Valuuttakurssien kehitystä on vielä vaikeampi ennustaa kuin kokonaistuotannon kehitystä, mutta aikaisemman kokemuksen perusteella kurssien suuret vaihtelut ovat tulevaisuudessakin mahdollisia ja jopa todennäköisiä.

Euroopan laajuiset, aidosti integroituneet rahoitusmarkkinat keskeisessä asemassa yritystoiminnan edistämisessä ...

Euron myötä myös mahdollisuudet luoda aidosti Euroopan laajuiset rahoitusmarkkinat ovat parantuneet. Euron käyttöönotto rauhoitti tuntuvasti Euroopan rahaoloja. Tällä on jo ollut oma myönteinen vaikutuksensa Euroopan rahoitusmarkkinoiden yhdentymiseen. Olemme lähempänä tavoitetta, että yritysten käytössä olisivat Euroopan laajuiset rahoitusmarkkinat, jotka takaavat laajimmat palvelut kilpailukykyisimpiin hintoihin ja että laskuttamisen ja maksuliikenteen hoidon kannalta ei pitäisi olla merkitystä, asioidaanko euroalueen eri maiden välillä vai yhden maan sisällä.

Euron käyttöönoton jälkeen tietty osa euroalueen rahoitusmarkkinoista integroituikin erittäin nopeasti lähes täysin; esimerkiksi pankkien väliset vakuudettomat lyhyen rahan markkinat toimivat nykyisin kitkatta ja yhtenäisesti koko euroalueella. Edistystä on tapahtunut muillakin markkinalohkoilla, mutta aidosti yhteisten rahoitusmarkkinoiden luominen etenee hitaasti. Euroalueen rahoitusmarkkinat ovat edelleen monessa suhteessa lohkoutuneet.

Vaikka yhteisen rahan käyttöönotto poisti euroalueella yhden merkittävimmistä yhteisten markkinoiden esteistä, yhteisten rahoitusmarkkinoiden syntymistä rajoittavat edelleen monet merkittävät kitkatekijät. Nämä perustuvat osaksi olemassa olevien olojen hyväksymiseen ja paikallisten intressien lyhytnäköiseen puolustamiseen. Erityisesti finanssikeskusten puolustamiseksi käydään ankaraa painia.

Toisaalta yhdentymisen tiellä on myös aitoja lainsäädännöllisiä (kuten verotus- ja konkurssilainsäädäntöön liittyviä) sekä teknisiä valvontajärjestelmien ja hallinnollisten lupamenettelyjen eroja. Rahoitusmarkkinoiden perusrakenteet kuten arvopapereiden selvityskeskukset toimivat eri maissa eri tavoin, eikä niitä ole helppo yhdistää yhdeksi kokonaisuudeksi. Erot johtuvat olennaisesti siitä, että kansalliset järjestelmät ja lainsäädännöt ovat muodostuneet asteittain kunkin maan omista lähtökohdista käsin.

Kun minua on pyydetty puhumaan erilaisissa tilaisuuksissa yrittäjille, olen halunnut tuoda esille nimenomaan EU:n rahoitusmarkkinoiden integraation tarpeellisuuden. Vaikka yhdentymistä jarruttavia kitkate-

kijöitä on paljon, olen optimistinen EU:n rahoitusmarkkinoiden yhdentymiskehityksen suhteen. Edut aidosti yhtenäisistä Euroopan laajuisista rahoitusmarkkinoista yksinkertaisesti ovat liian suuret, jotta voisimme jättää ne hyödyntämättä.

Talouden dynamiikan elvyttämisessä hyvin toimivat, aidosti Euroopan laajuiset rahoitusmarkkinat ovat keskeisessä asemassa. Ilman hyvin toimivia, EU:n laajuisia rahoitusmarkkinoita EU:n sisämarkkinat eivät toimi kunnolla eivätkä yritykset voi täysimääräisesti hyödyttää niiden etuja.

Rahoitusmarkkinoiden kehittämistyö ja säätelyn yhtenäistäminen on ollut ja on vastedeskin EU:n talouspoliittisessa yhteistyössä keskeisellä sijalla lähivuosina. Nyt on tärkeää panna toimeen päättymässä olevaan rahoituspalvelujen toimintasuunnitelmaan (Financial Services Action Plan – FSAP) sisältyvä rahoitusmarkkinalainsäädäntö ja valvontakehikko. Jatkossa tavoitteena on yhtenäinen eurooppalainen maksualue nykyisen pirstoutuneen maksujärjestelmärakenteen sijaan.

Esimerkki: Rajat ylittävä maksuliikenne helpottumassa

Viimemainittu tavoite yhtenäisestä maksualueesta on hyvä esimerkki pitkäjänteisestä EU-tason yhteistyöstä. Aluksi EU:n komissio ja Euroopan keskuspankkijärjestelmä (EKPJ) pyrkivät kumpikin edistämään euromääräistä vähittäismaksamista euroalueella pankkien vapaaehtoisen yhteistyön pohjalta. Merkittävää edistystä ei kuitenkaan voitu havaita. Kun eurokäteinen otettiin käyttöön 2002 alussa, komissio ryhtyi valmistelemaan nopeassa tahdissa asetusta rajan ylittävän euromääräisen vähittäismaksamisen kehittämiseksi. Heinäkuussa 2002 tuli voimaan vähittäismaksamista koskeva asetus, joka edellytti kotimaisten ja rajanylittävien euromääräisten vähittäismaksujen yhtenäistä hinnoittelua asiakkaille. Aluksi asetus koski vain korttimaksamista ja automaattinostoja, mutta heinäkuusta 2003 se on ulottunut myös alle 12.500,- euron määräisiin tilisiirtoihin.

Asetus nopeutti merkittävästi EU-maiden pankkien toimia rajat ylittävän maksamisen tehostamiseksi. Isoimmat pankit ja EU-pankkiyhdistykset perustivat kesäkuussa 2002 eurooppalaisen neuvotteluelimen EPC:n (European payments council). Tämä ryhtyi laatimaan suunnitelmia yhden yhtenäisen maksualueen (SEPA=Single euro payment area) luomiseksi euroalueelle vuoteen 2010 mennessä. Tavoitteena on mm., että jo vuonna 2008 kansalaisten peruspalvelut –tavalliset tilisiirrot, pikasiirrot ja suoraveloitukset – toimisivat SEPA-laajuisesti. Suomen edustajina EPC-yhteistyössä ovat olleet erityisesti Nordea ja Suomen Pankkiyhdistys.

Maksupalvelujen hinnoittelua koskevaa EU-asetusta voidaan sinänsä pitää pienenä mutta merkittävänä edistysaskeleena Euroopan rahoitusmarkkinoiden integraatiossa. Suurten kansainvälisten yritysten maksuliikkeeseen asetus ei juuri vaikuta, mutta pienten ja keskisuurten yritysten – ja myös tavallisten suomalaisten – maksut ulkomaille hoituvat sen ansiosta helpommin ja halvemmin.

- Yhtenä esimerkkinä Pohjois-Suomen elinkeinoista, jonka voikin odottaa lisääntyvästi hyötyvän eurosta on matkailu. Matkailun alueella toimivat yritykset ovat pieniä, mutta monilla niistä on markkinointikontakteja laajalti Manner-Euroopassa. Sitä mukaa kun asiakkaat lisääntyvässä määrin käyttävät internetiä hankkiessan tietoa näiden yritysten matkailupalveluksista, markkinointikontaktit muuttuvat siitä paitsi yhä enemmän ”ruohonjuuritasolle” ja Suomen matkailumarkkinat integroituvat osaksi laajempia, Euroopan sisämarkkinoita, euroalueen markkinoita. Hinnan noteeraaminen kotoisessa eurovaluutassa koko laajalla alueella, jossa asuu yli 300 miljoonaa ihmistä, on tehostanut toimintaa olennaisesti. Matkailumarkkinat laajenevat ja kynnys tulla Suomeen madaltuu entisestään, kun maksuliike rajan yli helpottuu.

Asetuksen ehkä tärkein merkitys on kuitenkin siinä, että se on vauhdittanut eurooppalaisten pankkien keskinäistä yhteistyötä. Huolta on kuitenkin edelleen kannettava toteuttamisen aikataulusta. Viime viikolla EU:n sisämarkkina-asiain komissaari Charlie McCreevy kehotti painokkaasti pankkeja tehostamaan toimiaan tavoitteen saavuttamisen suhteen. Hän nimenomaan sanoi, että komissio ei aio katsoa hidasta edistymistä sivusta toimeettomana, vaan ”tarvittaessa komissio tekee joistakin yhdessä sovituihin standar-

deista pakollisia ja sisällyttää aikataulun yhtenäisestä maksualueesta lakiluonnokseen". Myös Euroopan keskuspankki on tuonut esille huolensa aikataulun hitaudesta.

Paljon tehtävää riskirahoitusmahdollisuuksien parantamiseksi – esimerkkinä pääomasijoittajien merkitys

Mitä tulee riskirahoitukseen, Yhdysvaltain rahoitusmarkkinat tarjoavat hyvän esimerkin rahoitusmahdollisuuksista, joita hyvin kehittyneet rahoitusmarkkinat tarjoavat yrityksille. Yrittäjyyteen perustuvilla yhtiöillä ja näiden toteuttamalla innovaatioilla eli keksintöjen kaupallisella hyödyntämisellä on ollut huomattava vaikutus maan talouden vahvaan kilpailukykyyn ja jatkuvasti nopeaan kasvuun. Yrittäjyyden nousu Yhdysvalloissa on ollut paljolti mahdollista vain aktiivisten ja taitavien pääomasijoittajien ansiosta, jotka sen lisäksi, että tuovat alkavaan yritykseen rahoitusta, myös tarjoavat liikkeenjohdollista tukea ja samalla myös kontrolloivat yritystä.

Ekonomistit, yritysjohtajat ja poliittiset päätöksentekijät ovatkin nykyisin laajalti yhtä mieltä siitä, että elinvoimainen pääomasijoitustoiminta on maan innovatiivisuuden tärkeimpiä avaintekijöitä. Samalla tavoin uskotaan laajalti, että pääomasijoitustoiminnan heikkous on Euroopan talousdynamiikan heikkouden tärkeä syy. Riskipääoman tarjonta asukasta kohden on ollut Euroopassa karkeasti ottaen vain noin viidenes Yhdysvaltain tasosta.

Toimet riskipääomien tarjonnan lisäämiseksi Euroopassa ovat tervetulleita. EU ja jäsenvaltiot ovatkin pyrkineet viime aikoina kiinnittämään huomiota pienten ja keskisuurten yritysten riskipääoman saatavuuden turvaamiseen.

On kuitenkin syytä huomata, että rahoitusmarkkinat muodostavat tavallaan yhden kokonaisuuden ja että esimerkiksi pääomasijoitustoiminnan kukoistus Yhdysvalloissa perustuu paljolti rahoitusmarkkinoiden muiden lohkojen toimivuuteen. Mainitsen tästä vain yhden esimerkin: Mahdollisuudet irtaantua tehdyistä sijoituksista kannattavasti vaikuttavat huomattavasti pääomasijoittajien halukkuuteen tehdä sijoituksia ja kerätä uutta pääomaa uusiin sijoituksiin. Pääomasijoitustoiminnan kehitys riippuu siten myös siitä, kuinka hyvin rahoitusjärjestelmä tuottaa irtaantumismahdollisuuksia. Irtautuminen tapahtuu esimerkiksi listautumalla pörssiin.

Pienillä kansallisilla rahoitusmarkkinoilla irtaantumismahdollisuudet väistämättä ovat rajalliset. Tämä kävi hyvin ilmi Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen selvityksestä, jonka mukaan – huolimatta 1990-luvun vahvasta kehityksestä – kotimaiset rahoitusmarkkinat eivät välttämättä vastaa pääomasijoittajien irtautumistarpeisiin. Syinä tähän ovat selvityksen mukaan mm. listautumismahdollisuuksien voimakas sykliisyys, osakemarkkinoiden volatiilisuus sekä eräät muut kotimaisten markkinoiden ominaisuudet. Selvää on, että Euroopan pääoma- ja rahoitusmarkkinoiden yhdentyminen tarjoaisi merkittäviä mahdollisuuksia parantaa pääomasijoittajien irtaantumismahdollisia ja kehittää sitä kautta koko pääomasijoitustoimintaa.

Integroitujen – laajojen ja syvien - riskirahoituksen markkinoiden kehittäminen on tärkeätä innovatiivisille PK -yrityksille ja siten myös uusien työpaikkojen synnylle. Erityisen paljon voitettavaa on niillä yhtiöillä, jotka ovat periaatteessa kyllin suuria herättääkseen ulkomaisten sijoittajien kiinnostusta, mutta kuitenkin sen verran pieniä, että osakkeiden markkinointi ulkomaille on tähän asti ollut niiden toiminnan laajuuteen nähden liian kallista.

Arvoisat kuulijat!

Globalisaatio ei ole vain taloudellinen ilmiö, vaan sen juuret ovat yhtä selkeästi kulttuuriset ja poliittiset. Globalisaatioprosessi on ilmiönä vanha, se on kiihtynyt 1990-luvulta lähtien ennenkaikkea tietoteknologian kehityksen ansiosta niin että voimme oikeastaan sanoa, että elämme jo nykyään ”maailmankylässä”. Globalisaatiota ei voi peruuttaa. Globalisaatio on pitkälle kaikkien eduksi, mutta se aiheuttaa lyhyellä aikavälillä sopeutumisiongelmiä ja haasteita taantuvilla toimaloilla.

EU:n integraatio on hyvä asia. Ilman EU:n jäsenyyttä Suomi olisi yksinäinen lastu globalisaation valtaverassa. Rahaliiton jäsenyys ja euro ovat tuoneet yrityksille ja kuluttajille rahataloudellista vakautta ja te-

hostaneet eurooppalaisten sisämarkkinoiden toimintaa näin tarjoten pk-yrityksillemme parempia mahdollisuuksia laajentaa toimintaansa euroalueen varakkailta markkinoilla.

Myös mitä tulee rintamaiden ja reuna-alueiden väliseen suhteeseen, pidän euroa ”suurena tasoittajana”, joka antaa pitkälti samat rahoitukselliset ja markkinointilähtökohdat riippumatta siitä onko sijaintipaikkana Keski-Euroopan ydinalue tai Lappi.

Haluan kuitenkin korostaa, että rahatalous tai talouspolitiikan keinot yleisemminkin voivat vain luoda edellytyksiä menestyksellisen yritystoiminnan todellisille perustekijöille – niin että innovatiivisuus, yrittäjyys ja ahkeruus pääsevät vaikuttamaan. Näissä perustekijöissä yritykset ja yrittäjät itse ovat tietenkin aivan keskeisessä asemassa. Reuna-alueilla taloudellinen menestys vaatii kunkin alueen oman erityisluonteen ja edellytysten oivaltamista ja sen näkemistä kansainvälisen asiakkaan näkökulmasta.

Ja lopuksi vielä:

Suomi on ollut homogeeninen ja verrattain eriytynyt maa näihin aikoihin asti. Uudessa globaalissa verkottuneessa taloudessa eletään ympäristössä, jossa on kyettävä kulttuurien väliseen keskusteluun. Suomalaisen on kehitettävä kulttuurisia valmiuksia – opittava elämään ja toimimaan monikulttuurisessa ympäristössä – opittava myös vastaanottamaan siirtolaisia muualta. Pohjolasta ja Euroopasta käsin meidän suomalaisten on paitsi osattava käydä kauppaa myös annettava oma panos globaalien ongelmien ratkaisemisessa.